

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem Állam- és Jogi történeti Tanszéke a Habsburg-dinasztia trónfosztását kimondó 1921. évi XLVII. törvénycikk elfogadásának évfordulója alkalmából rendezett konferencián az európai monarchikus államok és szűkebb fókusszal az Osztrák–Magyar Monarchia közjogi, politikai kihívásairól tanácskozott a Ludovika Zrínyi-termében 2021. december 10-én.

Az Osztrák–Magyar Monarchia válságai nemcsak az összeomláshoz vezető közjogi és történelmi okok tanulságai miatt érdemesek a vizsgálatra, hanem a folytonosság és diszkontinuitás, a birodalmi hatások örökké aktuális kérdései okán is.¹ Emellett az első világháborút követő rendezés, a föderalizmus és a nemzetközi kooperációk vizsgálatának szükségességére is az állam- és jogtudományok fókuszába helyezte a felbomlott közép- és kelet-európai birodalmakat. Az Osztrák–Magyar Monarchiát érő kihívások súlyát plasztikusan szemlélteti a már idős Ferenc József császár és király gondolata Carl Jakob Burckhardt, későbbi svájci attaséhez: „*Ich bin mir seit Jahrzehnten bewußt, wie sehr wir in der heutigen Welt eine Anomalie sind.*”² Az európai monarchikus dinasztiák nemzetek feletti álló politikai, jogi intézményeinek és megoldásainak vizsgálata azonban a mai közös európai jogi térség³ kihívásai szempontjából sem érdektelen.

A konferenciát és annak első szekcióját Máthé Gábor professor emeritus (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) nyitotta meg, aki a Német Szövetségi Köztársaság első elnökét, Theodor Heusst idézve vezette fel az államfő trónfosztás körüli helyzetét tárgyaló előadásokat: „*Három dombra épült Európa: az Akropoliszra, a Capitoliumra és a Golgotára.*”⁴ Máthé Gábor felidézte az 1527. esztendő, amikor I. Ferdinánd királlyá koronázásával megszületett az újkori Közép-Európa.⁵ Horváth Attila tanszékvezető, egyetemi tanár (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) előadásában azt a kérdést feszegette, hogy vajon hányadik köztársaságban élünk, egyúttal ismertette az őszirozás forradalmat követő rezsimváltásokat és közjogi átalakulásokat.⁶ Tamás András professor emeritus (NKE ÁNTK Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék) „*Az utolsó interregnum*” című előadásában az Isten, a haza és a király hármasság fogalomrendszeréből szemlélve osztotta meg gondolatait Európa történetéről. Ezt követően Képes György habil. egyetemi docens (ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogi történeti Tanszék) arról a kérdéstről érkezett, hogy utolsó uralkodónk meddig volt magyar király. „*Lemondás – trónfosztás – halál*” című előadásában Képes György arra az álláspontra helyezkedett, hogy IV. Károly egészen haláláig Magyarország királya volt.⁷ Tóth Noémi Nóra államtudományi mesterszakos hallgató (NKE ÁNTK) a Pragmatica Sanctio különböző értelmezéseit elemezte az 1921. évi XLVII. törvénycikk tükrében. A szekciót Halász Iván egyetemi tanár (NKE ÁNTK Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék) előadása zárta, aki a csehszlovák állam születésének⁸ körülményeiről érkezett.

A konferencia második szekcióját Bathó Gábor adjunktus (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) nyitotta meg. A szekció előadói ezt követően az ókori monarchi-

Szabó Mátyás

„Trónfosztás 100 – A monarchia kihívásai”

Beszámoló a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen tartott konferenciáról

kus államokhoz kapcsolódó kérdéseket tárgyaltak. Elsőként Deli Gergely dékán, egyetemi tanár (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) Iulius Paulus *Decretorum Libri* című gyűjteményéből mutatott be egy földadásvételi aktust. A római jogeset dogmatikai elemzése „*Egy intellektuális trónfosztás. Avagy amikor Paulus ellentmondott a császárnak*” címmel hangzott el. Jakab Éva egyetemi tanár (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) az ókori görög államelmélet⁹ monarchiaeszméjéről adott elő. Az ókori monarchikus államokat tárgyaló szekciót Kelemen Miklós egyetemi docens (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) zárta, aki a késő római kormányzás történetéhez kapcsolódóan¹⁰ „*Egy birodalom válsága vagy egy birodalom újjászervezése? A hadrianopolisi fordulat jelentősége Római Birodalom hatalmi rendszerében*” címmel tartott előadást.

A konferencia harmadik szekcióját Kelemen Miklós egyetemi docens vezette, az előadások pedig a monarchia hazai kihívásait tárgyalták. Elsőként Barna Attila egyetemi docens (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) büntetőjog-történeti fejtegetésében az államfő büntetőjogi védelmét vizsgálta a két világháború közötti király nélküli Magyar Királyságban.¹¹ Boda Mihály tanszékvezető, egyetemi docens (NKE HHK Hadtörténelmi, Filozófiai és Kultúrtörténeti Tanszék) a Szent Korona-eszme külpolitikai, geopolitikai értelmezését mutatta be Fodor Ferenc, Kalmár Gusztáv és Teleki Pál munkásságában.¹² Peres Zsuzsanna egyetemi docens (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) a Habsburgok házassági szerződéseiről és dinasztikus házassági politikájáról mutatta be új, bécsi levéltári kutatási eredményeit. Drócsa Izabella tudományos munkatárs (VERITAS Történetkutató Intézet) a Horthy-korszak rendtörvényének jelentőségéről¹³ és a két világháború közötti bírói gyakorlatban megjelenő precedenseiről tartott előadást. Bathó Gábor adjunktus V. Ferdinánd lemondásának törvényesítéséről és annak törvényesítéséről tartott előadást. Végül a szekciót Kevevári István adjunktus (NKE ÁNTK Állam- és Jogi történeti Tanszék) zárta, aki a reformáció hatásaira koncentrálva a világi és spirituális hatalom viszonyának¹⁴ kérdéséhez kapcsolódva „*Zsarnokölés és királyi felelősség a francia vallásháborúk idején*” címmel adott elő.

A konferencia utolsó szekciója Peres Zsuzsanna vezetésével a monarchia külföldi kihívásait tárgyalta. Deák József adjunktus (NKE RTK Rendészettudományi és -történeti Tanszék) a közép- és kelet-európai monarchiák fel-

bomlásának következményeit a lengyel–szovjet háború kapcsán¹⁵ tárgyalta az „*Osztrák–magyar, német, orosz monarchikus és birodalmi hatások Lengyelországban az 1919–1921-es lengyel–szovjet háború idején*” című előadásában. Szabó Mátyás tanársegéd (NKE ÁNTK Állam- és Jogi Történeti Tanszék) „*A külügyi szolgálat szervezésének kihívásai a dualizmusban (1898–1918)*” című előadásában Agenor Goluchowski és Alois Aehrenthal külügyminiszterek külügyi reformjait mutatta be, ki-

térve a konzuli igazgatás kihívásaira és a külügyi utánpótlásképzést érintő közjogi kérdésekre. A szekciót és a konferenciát Pókecz Kovács Attila egyetemi tanár (NKE ÁNTK Állam- és Jogi Történeti Tanszék) előadása zárta, aki a franciaországi monarchiák bukásának alkotmánytörténeti előzményeit és közjogi következményeit vizsgálta.

Az előadások írott változata a *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás* című folyóiratban jelennek meg.

Jegyzetek

- ¹ VOGLER, Jan: Imperial Rule, the Imposition of Bureaucratic Institutions, and Their Long-term Legacies. *World Politics*, No. 4, 2019. 806–863. p.
- ² BURCKHARDT, Carl Jacob: *Begegnungen*. Zürich, 1958. Manesse Verlag, 57. p. Lásd WANDRUSZKA, Adam: „In der heutigen Welt eine Anomalie”. In WANDRUSZKA, Adam – URBANITSCH, Peter (Hg.): *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band VI. Die Habsburgermonarchie im System der Internationalen Beziehungen I*. Bécs, 1989. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, XI. p.
- ³ MÁTHÉ Gábor: *Közép-Európa újkori születése. A magyar közjog elemei forrásai, 16–20. század. Geburt Mitteleuropas in der Neuzeit. Elementare Quellen des ungarischen Staatsrechts vom 16. bis 20. Jahrhundert*. Jogtörténeti Értekezések 51. Budapest, 2021. Gondolat Kiadó, 13–14. p.
- ⁴ TEUFEL, Erwin: Projekt Europa. In FECHTRUP, Hermann – SCHULZE, Friedbert – STERNBERG, Thomas (Hg.): *Europa auf der Suche nach sich selbst*. Berlin, 2010. LIT Verlag, 37. p.
- ⁵ MÁTHÉ 2021. 9–11. p.
- ⁶ HORVÁTH Attila: A köztársaság az egyetlen lehetséges államforma. *Acta Humana*, 2017. 1. sz. 9. p.
- ⁷ KÉPES György: *Az utolsó magyar király halála. Meddig volt Magyarország államfője IV. Károly?* In JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2022. április 4. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/kepes-gyorgy-iv-karoly>.
- ⁸ HALÁSZ Iván: Az első csehszlovák köztársaság és a második lengyel köztársaság születése az első közjogi dokumentumok tükrében (1918–1919). *Állam- és Jogtudomány*, 2019. 3. sz. 33–49. p.
- ⁹ JAKAB Éva: *Állam és demokrácia. Törvényhozás és törvénykezés az ókori Athenában*. Budapest, 2021. L'Harmattan Kiadó.
- ¹⁰ KELEMEN Miklós: *A megmentett válság. Adalékok a késő római kormányzás és igazgatásfinanszírozás történetéhez*. Budapest, 2021. Menedzser Praxis.
- ¹¹ BARNA Attila: Az állami főhatalom védelmének változásai a két világháború közötti Magyarországon. In MOLNÁR Andrea – SZÉPLAKI László (szerk.): *Tanulmányok a győri felsőbíráskodás történetéből a XIX–XX. század fordulóján*. Győr, 2019. Győri Itéltőtábla, 175–185. p.
- ¹² BODA Mihály: Egy magyar geopolitikai elmélet a két világháború között: a naturalizált szentkorona-eszme. *Hadtudományi Szemle*, 2021. 4. sz. 53–64. p.
- ¹³ DRÓCSA Izabella: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921:III. törvénycikk elhelyezése a XX. századi magyar büntetőjogi rendszerben. *Iustum Aequum Salutare*, 2017. 2. sz. 215–231. p.
- ¹⁴ KEVEVÁRI István: A világi és a spirituális hatalom kapcsolata a reformáció korában. *Polgári Szemle*, 2018. 1–3. sz. 77–89. p.
- ¹⁵ DEÁK József: Az 1919–1921. évi lengyel–szovjet háború, mint az európai béke és demokratikus hagyományok megmentője, valamint az akkori lengyel keleti határ kialakítója. In RAJCZYK, Robert (szerk.): *A lengyel–szovjet háború a lengyel–magyar kapcsolatokban. Wojna polsko-bolszewicka w świetle stosunków polsko-węgierskich*. Budapest, 2020. Lengyel Kutatóintézet, 85–98. p.

